

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 02.06.2021
Kabul Tarihi / Date Accepted : 11.06.2021
Yayın Tarihi / Date Published : 30.06.2021
DOI : [10.51576/yegah.946937](https://doi.org/10.51576/yegah.946937)
e-Issn : 2636-8838

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism.

KLÂSİK TÜRK MÜZİĞİNDE SES PERFORMANSININ KALİTESİNİ ETKİLEYEN MÜZİKAL FAKTÖRLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

DURAN, Serap¹

TÜRKEL OTER, Serda²

OK, Üzeyir³

ÖZ

Bu çalışmada, Klâsik Türk Müziği alanında nitelikli ses icrâcısında bulunması gereken bazı teknik boyutlar metot oluşturmaya yönelik bir yaklaşımla incelenmiştir. Diğer bir ifadeyle belirlenmiş değişkenler çerçevesinde oluşturulan bu yaklaşımla ses eğitimi alanı ile ilgilenen icrâcı adayları ya da öğretmenlerin ses eğitimi sürecine katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. Araştırmada Klâsik Türk Müziğinde ses performansını etkileyen belirli müzikal faktörler ses icrâsındaki diğer bazı başarı kriterleri ile değerlendirilmiştir. Katılımcılar 94 erkek ve 87 kadın olmak üzere toplamda 181

¹ Öğr. Gör. Serap DURAN, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Müzik Eğitim ABD, duvan.se@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-5331-2732>.

² Prof. Dr. Serda TÜRKEL OTER, Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, İcracılık Fakültesi, Türk Müziği ABD, turkelserda@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3945-9372>.

³ Prof. Dr. Üzeyir OK, İbn Haldun Üniversitesi, Psikoloji ABD, uzeyirok2002@yahoo.co.uk, <https://orcid.org/0000-0002-8202-350X>.

kişiden oluşmuştur. Bulgular, ses performansı ile müzikal faktörlerin yakinen ilişkili olduğunu, ses icrâsının niteliğini arttırmada müzikal faktörler üzerine odaklanmanın gelişim sürecine pozitif katkılar sağladığını kuşkuyla yer bırakmayacak bir biçimde göstermektedir. Diğer yandan eğitim sürecinin bir parçası ve başarı kriteri olarak değerlendirilen not düzeyinin, icrâcılık niteliğiyle negatif yönde ilişkilendiği saptanmıştır. Ses icrâcılığına olumlu etkisinden biri olan icrâcıların çalabildikleri enstrüman sayılarında dikkate değer bir azlık söz konusu olduğu ve tüm donanım ölçeklerinin içerisindeki en düşük değeri aldığı görülmüştür. Müziği sevmeye ve müzik çalışmalarını isteyerek yapma düzeyinin ideal ses icrâsında başarıyı etkileyen en önemli faktörler olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nitelikli ses icrâsı, Klâsik Türk Müziği, müzikal donanım ve başarı düzeyi.

A RESEARCH ON MUSICAL FACTORS AFFECTING THE QUALITY OF VOCAL PERFORMANCE IN CLASSICAL TURKISH MUSIC

ABSTRACT

In this study, some technical dimensions that should be found in a qualified voice performer in the field of Classical Turkish Music are examined with an approach towards creating a method. In other words, it is aimed to contribute to the vocal training process of the performer candidate or trainers who are interested in the field of vocal training with this approach, which is created within the framework of the determined variables. In the study, certain musical factors affecting vocal performance in Classical Turkish Music were evaluated with some other success criteria in voice performance. Participants consisted of 94 men and 87 women, a total of 181 people. The findings unmistakably show that vocal performance and musical factors are closely related, and that focusing on musical factors in increasing the quality of vocal performance contributes positively to the development process. On the other hand, it has been determined that the grade level, which is considered as a part of the education process and success criterion, is negatively related to the performance quality. It has been observed that there is a remarkable decrease in the number of instruments that the performers can play, which is one of the positive effects on vocal performance, and it has the lowest value among all hardware scales. It has been determined that the level of

liking music and willingly doing music studies are the most important factors affecting success in ideal sound performance.

Key words: Quality vocal performance, Classical Turkish Music, musical equipment and success level.

GİRİŞ

Müzik icrâsında karşımıza çıkan en temel öğeler insan sesi ve çalgılardır. Genel olarak müzikal sesler üretmek için yaratılmış ya da uyarlanmış aletlere ‘çalgi’ (musical instrument) denmektedir. İnsanlık tarihinin gelişiminde çalgı kullanımının ne zaman ve ne şekilde başladığı tam olarak bilinmese de, insanoğlunun ilk çalgı kullanımını korunma, avlanma, doğayı taklit ve iletişim kurma çabalarıyla, kendi sesi başta olmak üzere kemik, ağaç ve taş parçalarını kullanarak gerçekleştirdiği düşünülmektedir (Doğan ve Erdal, 2016; 1). Bu bağlamda insanın en eski çağlardan bu yana belki de en kolay ulaşabildiği enstrüman olan kendi sesi, kültürlerin yapısına bağlı olarak çok farklı ses müziği türlerinin ve icrâ biçimlerinin ortaya çıkmasına önemli bir zemin oluşturmuştur.

Müzik üretimi ve icrâsının önemli ayaklarından biri kuşkusuz ses icrâsıdır. Ancak ses icrâsı, dünya üzerinde bulunan birbirinden farklı birçok kültürün yarattığı müzik sistemlerine bağlı olarak farklı karakterler sergiler. Klâsik Türk Müziği mikrotonal karakteriyle özellikle batının tonal sistemi ya da uzak doğunun pentatonik ses sistemlerine göre büyük farklılıklar göstermektedir. Klâsik Türk Müziği üzerine söz sahibi olan mûsikîşinasların önemle vurguladığı gibi, yüzyıllar içerisinde makamlar üzerine kurulmuş ses sistemi, çok farklı usûllerden oluşan yapısı ve form çeşitliliğiyle, Klâsik Türk Müziğinin en önemli karakteristiği hanende mûsikîsi olmasıyla birlikte en çok insan sesiyle icrâ edilen bir tür olmasıdır (Şen, 2003). Osmanlı imparatorluğundaki toplumun yaşayış biçimine bağlı olarak, dînin önemi ve dînî kuralların önceliği, Klâsik Türk Müziğinin hem teknik hem de üslûp bakımından şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır diyebiliriz. Bu etkileşimin en temel nedenlerinden biri, “hâfızlık geleneği”dir. Sazın kullanılmadığı, sadece insan sesine dayalı olan “hafızlığın”, Klâsik Türk Müziğinin “söz mûsikîsi veya nağme özellikli hânende mûsikîsi” olarak ifadelendirilmesinin dayanak noktalarından biri olduğunu söylemek yanlış olmaz (Oter, 2011). Bu bağlamda Klâsik Türk Müziği, tarih boyunca makam, usûl, form, terennüm, güfte ve vezin çerçevesinde sentezlenen eserlerin varoluşuyla günümüze kadar aktararak gelmiştir.

Kökünü özellikle ses icrâsına danan bu müzik birikiminin yüzyıllar boyunca hem tekkelerde geleneksel meşk yöntemiyle aktarılması, hem de Cumhuriyet tarihine kadar kurumsal bir yapı kazanmaması gibi nedenler (geleneksel yapısının ve öz niteliklerinin korunması bir yana) günümüz icrâ anlayışlarında standart bazı özelliklere sahip olmuş bir yapının varlık kazanmasına önemli derecede katkı sağlamıştır. Her ne kadar her bir kültürün yarattığı müzik türleri ve icrâ biçimleri birbirinden farklı birçok özellik taşısa da, bugün Klâsik Türk Müziğinin farklı kültürel yapılarda ortaya çıkan icrâ biçimleri ve tekniklerle ilişkilendirilerek gelişmesi ve icrâ bağlamında standartlaşmış belirli nitelikler kazanması mümkündür. Delice (2008: 309), “*ses icrâsında son derece güç olan zengin detayları, son derece karışık incelikleri barındıran mevcut Türk müziği repertuarını anlamının ve icrâ etmenin; müzik bilgisinin, nota bilgisinin, solfej kabiliyetinin ötesinde bu müziğin içinden çıktığı tarihsel atmosfere ve kültür dünyasına vakıf olmakla mümkün*” olduğunu ifade etmiştir. Ancak yine de nitelikli bir icrâ kapasitesine ulaşmanın öncelikle iyi bir hazırlık süreciyle geliştirilebileceği ve bu süreçler bütünü içinde müziksel donanım ile ilgili boyutların önemli bir yer tuttuğu gözden kaçırılmamalıdır. Diğer yandan günümüzde genel bir bakışla Klâsik Türk Müziği eğitimi alan öğrencilerin ses icrâcılığında geleneksel üslupları pek tercih etmeyerek, çoğunlukla piyasa üslubunda bulunan ve akademik yönleri zayıf icrâcılardan etkilendikleri anlaşılmaktadır. Bu durum icrâcılık kalitesine çok olumsuz yansımaktadır (Öğütler & Etil, 2012: 107). Dolayısıyla Klâsik Türk Müziği ses performansının, yorum kriterlerinin en iyi halini yaratmak için icrâlarda başarıyı etkileyen en önemli faktörler belirlenmeli, dahası icrâcının motivasyonunun hangi unsurlarla yükseltileceği, performanslara daha sağlıklı hazırlanma imkânı sağlayabilecek hangi teknik, psikolojik ve diğer fizyolojik faktörlerin etkili olduğunun belirlenmesi önem arz etmektedir.

Müzikal Donanım ve Ses İcrâcılığına Etkileri

Müzikal donanımı yaratımının ses icrâcılığı sahasında insan sesinin müzik yapmak için dilden aldığı güç ile gerekli olan materyallerin hepsini tek başına oluşturmayı başarması; kendine özgü yöntemleriyle diğer müzik yapmaya yarayan araçların yanında hem değerli hem de tutarlı olması yönünden önem taşıdığı ileri sürülmektedir (Egüz, 1999: 1).

Özdemir (2001), çalışmasında müzikal yorumun nitelik kazanmasında, her müzik eserinde konuşma ve yazı diline benzer cümleciklerin ve cümlelerin var olduğunu, ses icrâcılığında eserin

yapı özelliklerine göre yani eserin makamı, formu, hızı, cümlelemeleri, dilsel aksanları, nüansları ve karakteristik dönemsel anlatım unsurlarının önemine vurgu yapmaktadır. Bu unsurlar ses icrâcısının eserlerinde yorum niteliğini artırmak amacıyla belirli kriterlere göre dikkat edilmesi gereken temel unsurlardır.

Topoğlu'na (2013: 44) göre, iyi bir müzikal anlatım için gerekli müzik donanımı, teknik çalışmanın ötesinde müzikalite, stil ve estetik gibi pek çok unsurun gerekli olduğu ifade edilmiştir. Ona göre, bir icrâcı, bu unsurların hepsini yerine getirmiş olsa bile bir odada tek başına ya da bir eğitimci ile eserini icrâ etmekten ya da çalışmaktan çok daha farklı bir deneyim olan topluluk karşısında bir müzikal performans için çeşitli beceri, deneyim ve stratejiler kazanması gerekmektedir. Bu önemli insan sesi unsurunu eğitmenin kolay olmadığı ve ses eğitimini nitelikli icrâcılık çerçevesindeki genel tanımı Töreyn'e (2008: 82) göre, "önceden saptanmış ilke ve yöntemlerle, planlanan hedefler doğrultusunda uygulanan, bireylere sesini şarkı söylerken ve konuşurken, anatomik ve fizyolojik yapı özelliklerine uygun olarak kullanabilmesi için gereken davranışların kazandırıldığı planlı ve programlı bir etkileşim süreci" olarak ifade etmiştir.

Aycan (2005: 136), bir icrâcının ses renginin, ses gürlüğünün, konuşma kültürü ve doğru duruş (postür) gibi hususların niteliğe önem veren bir ses icrâcısının dikkat edilmesi gereken temel donanımlar olduğunu vurgulamaktadır. Aycan, aynı zamanda uzman ses eğitimcilerinin genelde tını egzersizi yapma amacının sesin doğallığını koruduğu, geçiş tonlarındaki bağlantıyı koparmadan yani nefes çizgisinin kontrolünün yapılmasının icrâ niteliğini önemli ölçüde etkilediğini ifade etmektedir.

Eren, (2007) araştırmasında, ses icrâcılarının eserleri yorumlarken genellikle biçim-form anlayışından habersiz duygusal bir tavırla yaklaştıklarını, bu durumun günümüzdeki icrâcıların ortak problemi olduğunu ve form-dönem bilgisi olmadan müzik eserlerini seslendirmenin önemli bir müzikal donanım eksikliği olduğunu vurgulamaktadır.

Akıncı, (2011: 75) bir icrâcı ya da yorumcuda bulunması gereken müzikal donanımları; bir eser içinde bulunan eserin tonalitesini, hızını, notaların temizliğini, çalgısına göre değişebilen çalım tekniklerini, nüansları, sözlü ise sözleri, anlatım terimlerini, duygusal niteliğini ve yorumda en önemli etken olarak görülebilecek olan müzik biçimsel öğeleri yani motifleri, cümleleri, dönemleri (periyod) dikkat edilecek en temel noktalar olarak sıralamaktadır.

Müzik Performansı ve Başarı Değerlendirme Süreçleri

Performansı değerlendirmek için, öncelikle değerlendirme kriterlerini ve performansın nasıl değerlendirileceğini belirlemek gerekmektedir. Performans ölçüm yönteminin geliştirilmesindeki temel amaç, kullanılabilirliği ölçmek için gerekli nitel ve nicel verilere pratik bir yolla ulaşmayı sağlamaktır. Kullanılabilir, gerçekçi bir ölçme aracı geliştirmek için gerçek temsili kullanıcıları seçmek, onlar için gerçek iş görevleri ayarlamak ve gerçekçi bir çalışma ortamı sağlamak esastır. Belirtilen durum ve ortamların sağlanması, dış geçerlik ve iç geçerlik gibi ölçek geliştirmenin iki önemli amacına hizmet eder (Macleod ve Rengger, 1993: 293-297). Performans ölçme araçları farklı değerlendirme ihtiyaçlarına uyacak şekilde tasarlanmalıdır. Temel yöntem hızlı, küçük ölçekli değerlendirmelerde veya örneklemin çok büyük olduğu durumlarda da kullanılabilir olmasıdır. Temel öğeleri etkinlik-verimlilik olmalı ve her alan için özel tasarlanmalıdır (Bevan ve Macleod, 1994: 135).

Müzik performans eğitimi, sahne sanatları performansının önemli olduğu sanat eğitimi alanlarının başında gelir. Müzik eğitiminde performans, temelde müzik yapmayı ve sergilemeyi vurgular (Uçan, 2005). Öğrenci, bireysel çalışmalarının ürünü olarak performanslarını sahnede, dinleyicilerin önünde sunarak sahnede çalma-söyleme kurallarını, sahne heyecanını denetlemeyi, seslendirdiği eseri başkaları ile paylaşmayı ve dinleyici ile müziksel iletişim kurma becerilerini öğrenmektedir (Çimen, 2008). Öğrenci motivasyonu açısından sahnede eser icrâ etmek daha bilinçli ve programlı çalışmak ve sahnede başarılı bir performans sergilemek, öğrencinin özgüven seviyesini yükselten durumlardır.

Müzikal performans değerlendirmesindeki en büyük zorluk, genel öznel yargılara dayanan ölçütlerde yatmaktadır. Müzik performansını değerlendirmede ölçeklendirmeye yönelik çok yönlü yaklaşım, performans alanlarını yeterince örnekleyen sistematik olarak yaygın değerlendirme kriterlerini belirlemek olmalıdır. Artan içerik geçerliliği ve puanlayıcılar arası güvenilirlik katsayıları bu yaklaşımın olası yararları arasında gösterilebilir. Performansın değerlendirilmesi müzik eğitimi sırasında tekrar tekrar gerçekleştirilir. Birçok icrâ unsurlarında müzik programının başarısı, büyük ölçüde değerlendirme süreçlerinin kullanımıyla geliştirilir. Bu yüzden araştırmacılar müzik performansının çeşitli yönlerini değerlendirmek için bir dizi ölçü oluşturmaya çalışırlar (Zdzinski, 1991: 47, akt: Çelikoğlu, 2019).

Nitelikli icrânın en önemli zeminini oluşturan bireysel ses eğitimi dersleri, ses icrâcı adaylarının en temel, doğal iletişim ve müzikal ifade aracı olan seslerini, en doğru, güzel ve etkili şekilde kullanmalarını sağlayarak sesi en doğal haliyle geliştirip olumsuz durumlardan korumaktır. Böylece, ses icrâcı adaylarının “Bireysel Ses Eğitimi” dersine karşı olumlu tutum geliştirmeleri, dersteki başarıları yanında, gelecekte meslek yaşantılarını da derinden etkileyecektir. Ancak, günümüzde “başarı” denildiği zaman sadece akademik başarıya odaklanılmakta fakat bu başarıları etkileyen unsurlar gözden kaçırılmaktadır. Örneğin başta eğitmenin niteliği ile birlikte, eğitim ortamlarının fiziksel yapıları, bireylerin inançları, değerleri ve tutumları da başarı düzeyini oldukça etkileyen faktörler olmaktadır. Çoğu araştırmada tutumun başarı üzerinde önemli etkileri olduğunu ortaya çıkarılmıştır (Baykul, 1990; Philips, 2003; Bilen, 2005; Canakay, 2006; Özmenteş, 2006, akt. Ekici, 2012).

Türk Mûsikîsi ses icrâcılığının temel donanımları konularında ortak bir metot ve fikir birliğine gidilmediği çoğu araştırmada gündeme gelmektedir. Bu çalışma ile Türk müziğimizin ses icrâcılığının temel unsurları konusunda da temel ilkelerinden olan temel müzik donanımlarını gündeme getirmenin ortak bir metot algısına büyük katkı sağlayacağı kaçınılmaz olmaktadır. Literatüre ilişkin eğitim-öğretim süreçlerinin değerlendirilmesinde bireyin tutumlarının bilinmesi ve ölçülmesinin önem kazandığı bilimsel platformlarda önem arz etmektedir. Performans öğrencisinin dersindeki başarı oranlarında eğitmen, kendi yöntem ve stratejileriyle, müfredat, kaynak, ödev, ara sınav, bedensel esnekliğe ayrılan zaman, motivasyon, hoşnutluk, repertuar, mesleğine ilişkin tutum ve olumlu bakış, derse devam ve devamsızlık konularında öğrenciye bilinç kazandırılmasında çok önemli bir roledir. Ayrıca bir eğitimcinin bu niteliklere sahip olması, mesleğindeki başarıyı oldukça etkilemektedir. Ses icrâcı adayının mesleki gelişimi için de, derslere karşı tutumlarına etki eden unsurlar tekrar gözden geçirilmeli ve en nitelikli icrâların nasıl en yüksek başarı ortalamaları haline getirilebilir sorusuna cevap aranmalıdır.

Bu araştırmada müzikal donanımlar ve ses tekniği değişkenlerini belirlemek ve bu değişkenlerin kendi aralarındaki etkileşimlerini bir model üzerinde açıklayabilmek için “Müzik donanımlar çerçevesinde Klâsik Türk Müziği ses icrâcılığında nitelikli bir yorum anlayışına ulaşmak hangi değişkenlerle ilişkilidir?” sorusuna yanıt aranmıştır.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli ile evren ve örnekleminin ne olduğu açıklanmış, araştırma konusuna yönelik verilerin toplanması ve çözümlenmesi sürecinde uygulanacak yöntem ve teknikler hakkında da ilgili alt başlıklarda ayrıntılı şekilde bilgi verilmiştir. Çalışmanın örneklemini Türk Mûsikîsi Konservatuvarı 2. 3. ve 4. sınıf Lisans, Master ve Doktora Türk Sanat Mûsikîsi Ses Eğitimi Bölümü'nde eğitim alan bu öğrenciler arasından uygunluk (convenience) örnekleme yöntemine göre seçilen 181 öğrenci oluşturmaktadır. 181 öğrencinin cinsiyet dağılımı 94 kişi erkek 87 kişi kadın olarak oluşmaktadır. Uygulamaya katılan öğrencilerin en alt yaş grubu 20, en üst ise 51 yaş grubunu kapsamış olup, yaş ortalaması 26 civarındadır.

Araştırmanın Modeli ve Kapsamı

Nicel ana yöntemi tercih eden bu çalışma, anket veri toplama yöntemine bağlı olarak oluşturulan kesitsel bir araştırma (cross-sectional) olacaktır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak demografik değişkenlerle (cinsiyet, yaş) birlikte müzik donanım ölçeği ve ses performansı değerlendirme ölçeği (5 değişken çerçevesinde ölçülerek) olarak 2 adet ölçek kullanılmıştır. Ölçeklerle ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

Müzik Donanımı Ölçeği

Bu bölümde 15 değişken yer almaktadır. Bu değişkenlerden her biri birer soruyla ölçülmüş olup Ailede Müziğe Önem Verilme Düzeyi, Deşifre Alışkanlığı, Bona-Solfej Bilgisi, Usûl Bilgisi, Makam Bilgisi, Osmanlıca Lirik Anlama ve Halka Açık Sahne Deneyimi değişkenlerin sorularının 5 seçenekleri sırayla (1) hiç, (2) az, (3) orta düzeyde, (4) fazla (5) çok fazla şeklinde yapılandırılmıştır.

Müzik Eğitimi (Yıl): 5 seçenekli bir soruyla ölçülmüştür. Katılımcılara şimdiye kadar okulda, üniversitede, ailede, özel vb. toplam olarak aldıkları müzik eğitimi sürelerini belirtmeleri istenmiştir. Sorunun seçenekleri sırayla (1) iki yıl veya daha az, (2) 3 yıl, (3) 4 yıl, (4) 5 yıl (5) 6 yıl ve üzeri şeklinde yapılandırılmıştır.

Ailede Müziğe Önem Verilme Düzeyi: Katılımcılara ailede müziğe ne düzeyde önem verildiği sorulmuştur.

Sahne Deneyimi: Katılımcılara ses icrâ performanslarını ne sıklıkta deneyimledikleri sorulmuştur. Oluşturulan 5 seçenek sırayla (1) hiç, (2) 5 kere, (3) 10 kere, (4) 15 kere (5) 20 ve üstü şeklinde yapılandırılmıştır.

Müzik Egzersizi Sıklığı: Katılımcıların bireysel anlamda hangi sıklıkta günlük düzenli diyafram/nefes egzersizleri yaptıkları 5 seçenekli soruyla ölçülmüştür. Seçenekler sırayla (1) hiç, (2) az, (3) bazen, (4) sık sık (5) her zaman düzenli şeklinde yapılandırılmıştır.

Deşifre Alışkanlığı: Katılımcıların eserlerine çalışmaya başlamadan önce, düzenli olarak deşifre yapma çalışmalarını sorulmuştur.

Pes-Tiz Aralığı (eser icrâ sırasındaki ses genişliği): Katılımcılara Türk müziğindeki ses genişliklerini, (batı müziği ses gösterge simgeleri de dâhil) verilen ses aralığı tablosuna göre icrâ sırasında kullandıkları en pes ve en tiz ses bölgelerini belirtmeleri istenmiştir.

Pes-Tiz Aralığı (icrâcının normal ses sınırı): Katılımcılara Türk müziğindeki ses genişliklerini (batı müziği ses gösterge simgeleri de dâhil) verilen ses aralığı tablosuna göre, öğrencinin o ana kadarki eğitilmiş seslerini dikkate alarak inebildiği en pes ve çıkabildiği en tiz bölgelerini belirtmeleri istenmiştir.

İcrâda Kullanılan Akort (Türk Müziği): Katılımcılardan Türk müziği icrâsı sırasında kullanılabilecek 8 çeşit akort tiplerinden kendi ses aralıklarına uygun olan herhangi birini seçmeleri istenmiştir. Bu akort türleri arasında (yerinden), (1 sestem), (1,5 sestem), (2 sestem), (4 sestem), (5 sestem), (6 sestem), (6,5 sestem) seçenekleri yer almaktadır.

Bona-Solfej Bilgisi: Katılımcılardan bona-solfej bilgi seviyelerinin düzeylerini belirtmeleri istenmiştir.

Usûl Bilgisi: Katılımcılardan usûl bilgisi seviyelerinin düzeylerini belirtmeleri istenmiştir.

Makam Bilgisi: Katılımcılardan makamlar konusunda bilgi seviyelerinin düzeylerini belirtmeleri istenmiştir.

Osmanlıca Lirik Anlama: Katılımcılardan günümüz Türkçesinde yazılmamış (Osmanlı Türkçesi) klâsik formlardaki eserlerin sözlerini anlamada soru sorulmuştur.

Çalınan Enstrüman Sayısı: Katılımcılara sahnede solo veya eşlik yapabilecekleri düzeyde kaç çeşit enstrüman çalabildikleri sorulmuştur. Bu sorunun seçenekleri sırayla (1) bir, (2) iki, (3) üç, (4) dört (5) beş veya daha fazla şeklinde yapılandırılmıştır.

Halka Açık Sahne Deneyimi: Katılımcılara şu ana kadar okul dışı halka açık bir alan olarak sahnede ses icrâ deneyimlerinin miktarı sorulmuştur.

Ses İcrası Değişkenleri

Öğrencilerin ses performansı 5 kategoride değerlendirilmiştir. Bu durum ses performansı ölçümünün güvenilirliğini ve geçerliğini birkaç açıdan test etme olanağı sağlamıştır.

Ses İcrâ Puanı: Ses icrâ puanı öğrencilerden alınan ses kayıtlarının toplanarak 11 boyutta değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir. Değerlendirme değerlendiriciler arası güvenilirliği sağlamak amacıyla tez yazarı ve danışman tarafından yapılmıştır. Sonuçlar bağımsız olarak 3. bir kişiye bildirilmiştir. 3. kişi aracılığı ile belirlenen tutarsız sonuçlar (birbirine yakın olmayan puanların olduğu öğrenciler) bir anlaşmaya varıncaya kadar yeniden değerlendirilmişlerdir. İlk aşamada %83 anlaşma sağlanmıştır. Aradaki fark tekrar değerlendirme yoluyla giderilmiştir. Öğrencilerin değerlendirildiği 11 boyut sırayla makam, nefes, rezonans, hançere, süslemeler, usûl, nüans, akort, entonasyon, artikülasyon, üslûp ve tavır şeklindedir. Ve her bir boyut 5'li Likert üzerinden değerlendirilmiştir (1=hiç, 2=az düzeyde, 3=orta düzeyde, 4= iyi düzeyde, 5=çok iyi düzeyde). Yukarıdaki ilgili ses icra değişkenleri literatür çalışmasına ve danışmanların deneyimlerine bağlı olarak belirlenmiştir.

Ses Notu: Bu değişken, katılımcıların ses eğitimi dersinden aldıkları not ortalamasının (100 üzerinden) şu an itibarıyla ne olduğunu belirtmeleri istenmiştir.

Müziği Sevme: Bu değişken, 5 seçenekli 9 soruyla ölçülmüştür. Seçenekler sırayla (1) hiç katılmıyorum, (2) az katılıyorum, (3) yarı yarıya katılıyorum, (4) çoğuna katılıyorum (5) tamamına katılıyorum şeklinde yapılandırılmıştır.

Müzikte Kendini Kaptırma: Bu değişken, 5 seçenekli 3 soruyla ölçülmüştür. Seçenekler sırayla (1) hiç katılmıyorum, (2) az katılıyorum, (3) yarı yarıya katılıyorum, (4) çoğuna katılıyorum (5) tamamına katılıyorum şeklinde yapılandırılmıştır.

Müzikte Zorlanma: Bu değişken, 5 seçenekli 2 soruyla ölçülmüştür. Seçenekler sırayla (1) hiç katılmıyorum, (2) az katılıyorum, (3) yarı yarıya katılıyorum, (4) çoğuna katılıyorum (5) tamamına katılıyorum şeklinde yapılandırılmıştır.

Veri toplama süreci

Çalışmamızın bağımlı değişkenini oluşturan nitelikli ses icrâlarının değerlendirildiği kriterler uzman ses eğitimcilerle birlikte oluşturulmuş ve öğrencilere uygulanacak anketlerde veri toplama teknikleri içerisinde planlanmıştır. Öğrencilerden, hazırlanmış anketlerle birlikte görüntülü ses videoları toplanılarak, uzman eğitmenler tarafından “Klâsik Türk Müziği Ses İcrâ Bölümü” öğrencilerini değerlendirmek için bir rapor haline getirilmiştir.

Veri toplama araçlarına son şekli verildikten sonra ilgili anketler öğrencilere uygun görülen diğer mekânlarda dağıtılmıştır. Verileri toplama sürecine ilk olarak öğrenci kapasitesiyle büyük olan konservatuvarlar hedef alınarak, Mart 2019 tarihinden itibaren uygulama yapılacak kurumlardaki Ses Eğitimi Bölüm Başkanlarıyla irtibata geçilip öğrencilerin ve hocalarının organize edilmesi e-posta ve telefon yoluyla yapılmıştır. Kurumlardan gerekli izinlerin alınması yönünde “Veri Uygulama İzin Mektubu” halinde ilgili bölüm başkanlıklarına sunulmuştur. Sunulan dilekçe sonrası olumlu ya da olumsuz geribildirimler ile gerekli izinlerin alınmasıyla uygulamaya başlanmıştır.

Verilerin Analizi

Verileri analiz etmede betimsel istatistiklerin (frekans, ortalama, standart sapma) yanında t-testi, Anova (biri kategorik diğer eşit aralıklı iki değişkeninin ilişkisi), regresyon analizi, Korelasyon (ikisi de eşit aralıklı, sıralı olana değişkenle arasındaki ilişki), Faktör analizi (ölçeklerin yapısal geçerliliği için), Madde analizi (ölçek maddelerinin iç tutarlılığını test etmek için) yapısal eşitlik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Ayrıca yer yer ölçek maddelerin güvenilirlik analizleri ve yapı geçerlikleri de gözden geçirilmiştir.

BULGULAR

Araştırma soruları çerçevesinde öncelikle müzik donanımı ve bağımlı değişkenler üzerinden elde edilen sonuçlar betimsel istatistiklerle sunulmuştur.

	N	Alfa	Min	Mak	Ortalama	Standart Sapma
Demografik Değişkenler						
Cinsiyet	181		1	3	1.49	.51

Yaş	181	19	56	26.12	6.40
Müzik Geçmişi ve Müzik Donanımları					
Müzik Eğitimi (Yıl)	181	1	5	3.87	1.32
Ailede Müziğe Önem Verilme Düzeyi	181	1	5	3.60	1.14
Sahne Deneyimi	179	1	5	3.61	1.48
Müzik Egzersizi Sıklığı	181	1	5	2.78	1.07
Müzik Dinleme Sıklığı	180	2	5	3.98	.89
Deşifre Alışkanlığı	181	1	5	3.24	1.07
Pes-Tiz Aralığı (icrâ sırası ses genişliği)	181	8	26	17.56	4.42
Pes-Tiz Aralığı (normal ses sınırı)	181	10	32	18.34	3.75
İcrâda Kullanılan Akort (Türk Müziği)	181	1	6	3.71	1.80
Bona-Solfej Bilgisi	181	2	5	3.84	.82
Usûl Bilgisi	181	1	5	3.69	.93
Makam Bilgisi	181	1	5	3.60	.92
Osmanlıca Lirik Anlama	181	1	5	2.62	.98
Çalınan Enstrüman Sayısı	181	0	5	1.51	1.09
Halka Açık Sahne Deneyimi	181	1	5	3.51	1.34
Bağımlı Değişkenler					
Ses İcrâ Puanı (11)	181	1.36	5	2.96	.85
Ses Notu (1)	181	50	100	88.99	9.65
Müziği Sevme (9)	181	1	5	4	.80
Müzikte Kendini Kaptırma (3)	181	1	5	3.55	1.01
Müzikte Zorlanma (2)	181	1	5	2.40	1.06
Temel müzik bilgisi	181	1.50	5	3.59	.77
Sahne deneyimi	181	1	5	3.52	1.37
Müzik sevgisi	181	1.44	5	3.77	.83

Tablo 1. Araştırmada kullanılan değişkenlerin betimsel özellikleri.

Tablo 1’de ortalamalar bakımından yorumda bulunmak gerekirse, katılımcıların yaş ortalamaları yaklaşık 26 civarındır. Yaş değişkeninin standart sapmasındaki büyüklüğüne bakıldığında;

katılımcılar daha ziyade 20-30 yaş aralığına düşmektedir. Diğer taraftan katılımcıların müzikal donanımları ve diğer değişkenler üzerindeki konumlarına bakılacak olursa bu konuyu anlamada aşağıdaki ölçekleme ortalamaları anlamlandırmada işe yarayabilir konumdadır.

Örnek skala (müziği sevme örneğinde):

1.00-1.49 ise=çok az seviyor veya hiç sevmiyor

1.50-2.49 ise=az seviyor

2.50-3.49 ise=orta düzeyde seviyor

3.50-4.49 ise=fazla seviyor

4.50-5.00 ise=çok fazla seviyor

Yukarıdaki ölçeklemeyi baz alarak bağımlı değişkenlerimizin temel değişkenlerine göre, önemli bir karşılaştırma yapılırsa, öğrencilerin ses performans kayıtlarındaki değerlendirmelere (2.96) nazaran araştırmacıların onlar için verdikleri puan ortalaması ile ses notu ortalaması arasında önemli fark gözlemlenmektedir. Araştırmacıların değerlendirmesinde öğrenciler orta düzeyde bir performans sergilemiş gözükmemekte olmasına rağmen yüzlük sistemlerinde genel not ortalamaları ise oldukça iyi düzeydedir (Bkz. Ses Notu, ortalama: 88.99). Burada belki öğrencileri bir eser üzerinden değerlendirmenin sınırlılığı rol oynamış olabilir. 2.4 ortalamaları dikkate alınır ise hatırı sayılır sayıda bir öğrenci grubunun derslerde veya müzik çalışmada zorlandığı söylenebilir.

Bağımlı değişkenlerimizin öğrencilerin müziği sevme (4) ya da isteyerek yapma ortalamalarının en yüksek olan kriterlerinin başında gelmektedir. Bunun sonucunda ses performans bölümlerini bilinçli ve gönüllü yaptıklarını gösterir. Ancak akış değişkeni olarak performanslarında zorluklar yaşamaları (2.40) ile kendini müziğe kaptırma düzeyleri (3.55) ilişkili gözükmemekle birlikte, öğrencinin alanında zorluk yaşamamasına yönelik yeni yöntem ve araçların öğretmenlerce keşfedilmesiyle ilişkilendirilebilir. Yani mesleğine yönelik istek, beceri ve kendini kaptırmada seviyeleri orta düzey olanların, yöntemleri tekrar değerlendirilmeye uygun bir konu olmaktadır.

Öğrencilerin müzikal donanımları ağırlıklı olarak ideal düzeyde gözükmektedir. Diğerleri ile karşılaştırıldığında deşifre alışkanlığı görece düşüktür ama yine de orta düzeydedir. Öğrencilerin müzikal donanımlarını ölçen kriterleri sırasıyla seviyelerini açıklanacak olunursa; ölçeklerin içerisinde geçmişinde aldığı müzik eğitiminde (3.87) ortalamaya bakıldığında hepsinin en fazla eğitim yılı geçmişine sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda öğrenciler geçmişlerinde eğitim ortamları ile iç içe kalabildiklerini gösterir.

Katılımcıların ailede müziğe önem verilme düzeylerinin çoğunluğunun (3.60) orta düzeyde olduğunu ve bu düzeyde genel anlamda ebeveynlerin çocuklarını destekler nitelikte bir algı oluşturduklarını göstermektedir.

Sahne Deneyimi ortalamaları (3.61) ideal seviyede olup, sahne performans deneyimine önem veren bireyler olduğunu sonucuna varılmaktadır. Diğer taraftan nitelikli icrâlara zemin hazırlayan egzersiz yapma alışkanlığı seviyesinin (3.61) orta düzeyde olduğu gözükmekte olup, bu tür temel alışkanlıkların katılımcılar tarafından önemsendiğini göstermektedir. Katılımcıların müzik dinleme sıklığı da orta düzeyde (3.98) olmuş, gelecekte edinecekleri mesleklerine pozitif bakış ve isteyerek yapma durumlarını gösterebilmektedir.

Katılımcıların deşifre yapma alışkanlıkları diğer donanımlara nazaran düşük görülmektedir ancak genel anlamda kabul edilebilir düzeydedir (3.24), bunun sebebi öğrenciler bilmediği esere ilk bakışta zaman ayırma sürelerini ayarlayamadıkları ve ilk bakışta zorlanabilecekleri yönünden olabileceği tahmini yürütülebilir. Katılımcıların kendi seslerinin aralıklarını kullanma bilinçlerinde ki seviyede orta düzeydedir ancak bu sonuçlarda ki ses aralığın en tiz ve pes bölgelerini belirlemede çok bilinçli olmadıkları, Klâsik aralıklar üzerinden hesap ettikleri saptanabilmektedir. Ancak, Türk müziği (17.56) perdelerine göre katılımcılar ses aralıklarını daha dar, batı müziği (18.34) aralıklarına göre daha geniş algıladıkları da görülmektedir.

Katılımcılar icrâ ettikleri eserlerde kullandıkları akortların seviyeleri de (3.71) orta ve kabul edilebilir seviyededir, bu da öğrencilerin eserleri kendi ses aralıklarına uygun bir titizlikle seçtiğini göstermektedir.

Katılımcıların yorumlayacakları eserlerinin bona ve solfeji konusunda da ortalamaları orta (3.84) düzeydedir, en azından deşifre yapma alışkanlığına kıyasla daha önem verdikleri bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Usûl bilgilerine verilen önemde orta seviye (3.69) olarak gözükse de diğer donanımlara nazaran daha fazla zorlandıkları ve daha az önemsediklerini göstermektedir. Bunun sebebinin deşifreye yeteri kadar verilmemesi olabilir.

Katılımcıların makam bilgi seviyelerindeki ortalama diğer donanımlara göre orta seviyenin (3.60) biraz altındadır, bu bilgilerin noksanlığı durumu gerekli teorisel bilgileri edinmede ve buna bağlı olarak perde hâkimiyeti gerektiren pratiklerini yapmada sıkıntı yaşamalarına neden olabilir.

Katılımcıların Osmanlıca güfte anlama seviyelerinde ki (2.62) hassasiyette orta seviyenin altında gözükmektedir. Geneli anladığını ifade etse de güfteleri anlama noktasında tam bir fikirleri olmadığını ve bu eksikliği gidermek için gerekli çalışmayı yapamadıklarını göstermektedir.

Katılımcıların, seslerini kullanmalarının yanında çalabildikleri enstrüman sayılarında da dikkate değer bir azlık söz konusudur. Ortalama seviyesi ortanın altında olup (1.51) en düşük değeri alan bir donanım ölçeği olmaktadır. Bunun sebebi ses performanslarına gösterdikleri zamansal hassasiyetleri olduğu gibi olumlu çıkarımlarla solo performans esnasında eşlik, egzersiz, solfej gibi enstrüman gereken pratiklerde destek alamadıkları sonucu ile birlikte, olumsuz bir hazırlık evresi geçirebileceklerini gösterebilir.

Halka açık sahne deneyimleri de diğer normal okul sahne deneyimleri ortamlarında yer alma seviyelerinde olduğu gibi birbirleriyle yakın düzeyde (1.51) olduğunu göstermektedir. Bu durum halka açık sahnelerdeki deneyimlerde daha az bulduklarını ve tercihlerinin genelde küçük sahneler olduğunu ifade etmektedir.

İcrâda Başarı ve Müzik Eğitimi Geçmişine Yönelik Çıkarımsal Sonuçlar

Bağımlı Değişkenler: Ses Performansı ve Müziği Sevme Yapma

Ses icrâsının göstergeleri olarak belirlenen ses icrâsı ve müziği sevme değişkenlerinin kendi aralarındaki ilişkiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

	Ses İcrâ Puanı	Ses Notu	Müziği Sevme	Müziğe Kaptırma	Kendini
Ses Notu	.31***				
Müziği Sevme	-.02	.22**			
Müziğe Kendini Kaptırma (Akış)	-.06	.18*	.70***		
Müzikte Zorlanma	-.08	-.03	-.12	-.03	

Tablo 2. Ses icrâ performansı değişkenlerinin kendi arasındaki ilişkileri.

Tablo 2’de görüldüğü gibi, ses notu ile ses icrâ puanı arasında orta düzeyde ($p < .31***$) bir ilişki bulunmaktadır. Yani öğrencilerin performansını değerlendiren uzmanların, katılımcılara verdikleri performans puanlamaları ile öğrencinin derslerinde aldıkları notlar arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Esasen aynı amaca yönelik oldukları için bu ilişkinin daha güçlü olması

beklenirdi. Ayrıca katılımcıların ses notu ile müziği sevme ($p < .22^{**}$) ve kendini müziğe kaptırma ($p < .18^*$) arasında pozitif ilişkisi bulunmaktadır.

Tartışma: Ses notu ve ses icrâ notu arasında daha güçlü bir ilişki beklenebilir ancak bu farka, öğrencilerin ses performanslarını değerlendiren uzmanların bir öğrenciyi tek eser üzerinden değerlendirmesi kaynaklı olabileceği gibi eğitmenlerin kendi aralarındaki ders başarı notu verirken, icrâ performans kriterlerinin farklı noktalara odaklanmaları sebep olabilir.

İcrâda Başarı ve Müzik Eğitimi Geçmişi

Katılımcıların müzik başarısının onların müzik eğitimi geçmişleriyle karşılaştırılmasının yer aldığı tablo aşağıda sunulmuştur

	İcrâ	Ses Notu	Müziği Sevme	Kendini Kaptırma	Müzikte Zorlanma
Cinsiyet	-.15*	.01	.05	-.06	.12
Yaş	.16*	.11	.09	.09	.00
Müzik Eğitimi (Yıl)	.23**	.00	-.06	-.08	-.02
Ailede Müziğe Önem Verilme Düzeyi	.02	.05	.10	.07	-.12
Sahne Deneyimi	.32***	.15*	.10	.03	-.14†
Müzik Egzersizi Sıklığı	.10	.12	.33***	.20**	-.20**
Müzik Dinleme Sıklığı	-.21**	-.06	.29***	.29***	-.02
Deşifre Alışkanlığı	.15*	.26***	.36***	.33***	-.08
Pes-Tiz Aralığı (Türk Müziği)	.20**	.14†	.03	-.04	-.14†
Pes-Tiz Aralığı (Batı Klavye)	.05	.17*	.02	-.01	-.01
İcrâda Kullanılan Akort (Türk Müziği)	-.26***	-.26***	-.13†	-.10	-.01
Bona-Solfej Bilgisi	.19**	.43***	.21**	.18*	-.12†
Usul Bilgisi	.20**	.30***	.30***	.22**	-.13†
Makam Bilgisi	.17*	.29***	.26**	.20**	-.21**
Osmanlıca Lirik Anlama	.10	.17*	.29***	.09	-.15*

Çalınan Enstrüman Sayısı	.08	-.03	.17*	.17*	-.01
Halka Açık Sahne Deneyimi	.22**	.16*	.23**	.19**	-.07

*** p < .001; ** p < .01; *p < .05; † < .10;

Tablo 3. Ses performansı değişkenleri ile müzikal donanım değişkenleri arasındaki ilişkiler

Cinsiyet ve yaş bakımından, erkekler kadınlara göre icrâ'da daha başarılı (.15, p < .05) gözükümler. Buna karşılık katılımcıların görece ileri yaştakilerin daha genç kişilere oranla daha fazla başarılı olduğu gözükümler. Daha fazla süreyle müzik eğitimi almış olanlar icrâda daha fazla başarılı (.23, p < .01) bulunmuşlardır. Ailede müziğe önem verilmesi ile çocuğun müzikle ilgili performansları arasında bir ilişki gözükmemektedir. Sahne deneyiminin fazla olması ile öğrencinin icrâ (.32, p < .001) ve ses notu (.15, p < .05) başarıları arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır. Daha fazla genel sahne deneyimi olanlar daha fazla başarılı gözükümler. Müzik egzersizi alışkanlığının doğrudan icrâ başarısı ile ilişkisi gözükmemekle birlikte müziği sevmeye (.33, p < .001) ve müzik çalışırken kendini kaptırma (.20, p < .01) arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Keza, müzik dinleme sıklığı da müziği sevmeye (.29, p < .001) ve kendini müziğe kaptırma (.29, p < .001) arasında pozitif ilişki yer almaktadır. Ancak enteresan biçimde çok müzik dinleyenlerin icrâ başarıları daha düşük (-.21, p < .01) gözükümler. Diğer taraftan deşifre alışkanlığının bütün müzikteki olumlu göstergelerle pozitif ilişkisi bulunmaktadır. Yani deşifre alışkanlığı olanlar, icrâda başarılı (.15, p < .05) olduğu gibi müziği severek (.36, p < .001) yapmaktadırlar.

Eser icrâ esnasında katılımcıların ses aralıkları daha geniş olanların net olarak icrâ'da ve zayıf ta olsa ses notunda daha başarılı oldukları gözükümler. Genel anlamda ses aralığında en uç bölgelerde pes-tiz aralığı yüksek olanların ise ses notu daha yüksek çıkmaktadır. Aynı zamanda hem icrâda (.26, p < .001) başarılı hem de ses notu (.26, p < .001) yüksek olanlarda eseri yorumlamada kullanılan akort, hassasiyet gösterenlerde de başarı yüksek seviyededir.

Bona-solfej bilgisi ses notu (.43, p < .001) ile ilişkisinde en yüksek düzeyde ilişkili olup diğer icrâ (.19, p < .01), müziği sevmesi (.21, p < .01) ve kendini kaptırma durumlarıyla pozitif ilişkileri hemen hemen eşit düzeyde olmaktadır. Sadece bona-solfej bilgisi ile müzikte zorluk yaşama arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır.

Öğrencilerin usûl ve makam bilgilerinin, icrâ değerlendirmeleriyle (.20, p < .01), ses notuyla (.30, p < .001) müziğe karşı olumlu tutumları (.30, p < .001) ve icrâda derinleşme duyguları (.22, p < .01) ile her ikisinde de birbirine yakın sonuçlarda, pozitif bir ilişkiye sahip iken bu değişkenlerin

icrâda zorluk (-.21, $p < .01$) durumlarının negatif bir ilişkiye sahip olduğu görünmektedir. Bu sonuç ise, makamın (.17, $p < .05$) hocalar tarafından icrâcılarını dinleme sonunda verdikleri puanlamada biraz düşüş görülmüştür.

Osmanlıca güfte anlamının önemine ve icrâların değerlendirme sonuçlarına göre anlamlı bir ilişkiler saptanmamıştır. Aynı zamanda, güftenin anlamı ve ses notu (.17, $p < .05$) arasında pozitif bir ilişki gözlenirken, güfteyi anlama değişkeni ve müziği severek (.29, $p < .001$) yapma arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. Diğer bir taraftan, güfteyi anlama ile müzik çalışırken kendini kaptırma arasında herhangi bir ilişki görülmediği gibi, müzikte zorlanma (-.15, $p < .05$) durumuyla negatif bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Öğrencilerin icrâcılık yanında çaldıkları enstrümanlar ile müziği sevme (.17, $p < .05$) ve müzik çalışırken kendini kaptırma (.17, $p < .05$) ilişkileri pozitif iken, çalınan enstrümanlar ile icrâ değerlendirme puanı, okulda ses eğitiminden alınan not ortalaması ve müzikte zorlanma arasında herhangi bir ilişki görünmemektedir. İcrâlarından aldığı değerlendirme puanı ile çalınabilen enstrümanlar arasında da hiçbir ilişki gözlenmemiştir.

Ses İcrâcılığı Başarısı ve Müzik Donanımı ile Faktör Analizi Sonuçları

Yapılan faktör analizi sonucunda müzikal donanımı oluşturan maddeler 3 boyutta kümelenmektedir. Maddelerin incelenmesi sonucu birinci kümeyle temel müzik bilgisi, ikinci kümeyle sahne deneyim ve üçüncü kümeyle ise müzik sevgisi adı verilmiştir. Bu değişkenlerin yaş ve cinsiyet ile müzik performansı göstergelerinden, icrâ ve ders notunu yordamasını içeren regresyon analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

DV=Ders notu	B	SE	Beta	t	sig	DV=İcrâ	B	SE	Beta	t	sig	
(Constant)	66.57	4.80		13.86	.000	(Constant)	2.28	.43		5.34	.000	
Cinsiyet	.29	1.31	.02	.22	.827	Cinsiyet	-.22	.12		-.13	1.90	.060
Yaş	.01	.11	.01	.09	.930	Yaş	.01	.01		.08	1.11	.270

Temel müzik bilgisi	4.22	.94	.34	4.48	.000	Temel müzik bilgisi	.24	.08	.22	2.88	.005
Sahne deneyimi	.83	.51	.12	1.61	.108	Sahne deneyimi	.14	.05	.22	2.99	.003
Müzik sevgisi	.98	.85	.08	1.15	.252	Müzik sevgisi	-.16	.08	-	-	.033
Adjusted R square	15					Adjusted R square	12				

Tablo 4. Ses performansı değişkenlerinin (Ders notu ve icrâ) müzikal donanım değişkenleri ile yordanması

Ölçekleri oluşturan maddeler düzeyinde bakıldığında nitelikli icrâ notunu yüksek temel müzik bilgisi ve fazla sahne deneyimi ile düşük müzik sevgisi (-.16) yordamaktadır. Buna karşılık ses performansı not ortalamasını ise sadece temel müzik bilgisi yordamaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmanın önemli bulguları şöyle özetlenebilir:

Ses performansı ile, alınan müzik eğitimi süresinin (icrâda), sahne deneyiminin fazla olmasının (icrâda ve ses notunda), müzik egzersiz sıklığının (müziği sevmeye, kendini kaptırmada ve müzikte zorlanmama), deşifre alışkanlığının (müziği sevmeye, kendini kaptırma, ses notunda, ve icrâda), ses aralıklarının (icrâda), icrâda kullanılan akordun (icrâda, ses notunda ve müziği sevmeye), bona-solfej bilgisinin (ses notunda, müziği sevmeye, icrâda ve kendini kaptırmada), usûl bilgisinin (müziği sevmeye, ses notunda, müziğe kaptırmada, ve icrâda), makam bilgisinin (ses notunda, müziği sevmeye, müzikte zorlanmamada, müziğe kaptırmada ve icrâda), Osmanlıca lirik anlamının (müziği sevmeye, ses notunda, müzikte zorlanmamada), çalınan enstrüman sayısının (müziği sevmeye ve müziğe kaptırmada), halka açık sahne deneyiminin (müziği sevmeye, icrâda, müziğe kaptırmada ve ses notunda) değişkenleri arasında önemli ilişkiler gözlenmektedir. Ses icrâcılığında müzikal donanımlar ile, müzik eğitimi yılının (sahne deneyiminde, halka açık sahne deneyiminde, çalınan enstrüman sayısında, aile müziğe verilen önemde, bona-solfej bilgisinde ve ses aralığında), aile müziğe verilen önemin (halka açık sahne deneyiminde, bona-solfej bilgisinde, müzik dinleme sıklığında), sahne deneyiminin (halka açık sahne deneyiminde, müzik egzersiz sıklığında, çalınan enstrüman sayısında ve ses aralığında), müzik egzersiz

sıklığının (deşifre alışkanlığında, halka açık sahne deneyiminde, lirik anlamada, usûl bilgisinde ve müzik dinleme sıklığında), müzik dinleme sıklığının (lirik anlamada, deşifre alışkanlığında, usûl bilgisinde, makam bilgisinde), deşifre yapma alışkanlığının (bona-solfej bilgisinde, usûl bilgisinde, makam bilgisinde, lirik anlamada, çalınabilen enstrüman sayısında ve halka açık sahne deneyiminde), ses aralıklarının (usûl bilgisinde, makam bilgisinde), bona-solfej bilgisinin (usûl bilgisinde, makam bilgisinde, lirik anlamada ve çalınabilen enstrüman sayısında), usûl bilgisinin (makam bilgisinde ve lirik anlamada), makam bilgisinin (lirik anlamada), lirik anlamanın (halka açık sahne deneyiminde) değişkenleri arasında önemli ilişkiler gözlenmektedir.

Araştırmanın betimsel sonuçlarına göre; araştırmanın bağımlı değişkenini oluşturan ses icrâ değerlendirmede, uzmanlar tarafından öğrenci ses icrâ puanları ile okulda aldıkları genel ses eğitimi notu arasında önemli farklılık saptanmıştır. Bunun nedeni öğrencilerin dönemler içerisinde aldıkları not kabartılmış ve Klâsik Türk Müziği değerlendirme kriterlerinin tam oturmaması olabilir. Diğer bir neden ise araştırma için her öğrenciden toplanılan video-ses kaydının bir eserden oluşması öğrencinin gerçek performansını yordamada zayıf kalmasından kaynaklanabilir. Her öğrencinin genel not ortalamalarındaki göstergede, ders esnasında ve eser icrâ çalışmalarında zorlandıklarını azda olsa göstermektedir. Bu çalışmada sınav notu ile öğrenci performansı arasında önemli farklılıklar literatürde Jelen'e (2017) göre öğrencilerin sınav notu kaygısının öğrenci performansını olumsuz etkileyerek, sonucunda da başarısızlığa sebep olduğu görüşünü desteklemektedir.

Çalışmada katılımcıların en yüksek ortalamasını, müziği sevme ve müziği isteyerek yapma değişkenleri oluşturmaktadır. Bu çalışmada öğrencilerin mesleki hayatlarını seçmede ve içselleştirmede daha bilinçli ve isteyerek yaptıklarını gösterir, bu durum Çuhadar'ın (2008) bulgularına göre de icrâcı adayın başarısını artıran en önemli etken olduğu sonucunu doğrulamaktadır.

Katılımcıların genelinde kendi ses aralıklarını hem icrâ esnasında hem de genel sınırlarını bilmede bilinçsiz oldukları saptanmıştır. Katılımcıların Türk müziği ve Batı müziği nota sistemine göre ses sahalarını belirlemede hem tutarsızlık saptanmış hem de batı müziğindeki ses aralıklarının tiz ve pes bölgesinde daha geniş aralıklar düşünülmüştür. Bu çalışmada icrâcı adaylarının ses sınırlarını doğru kullanamama ve bilinçsiz olmasının ses başarı puanlarını olumsuz etkilemediği Ekici (2016)'nin bulgularını doğrulamamaktadır. Bu durumların birinci sebebi, öğrencilerin ses

genişliklerinin eser icrâlarında kendi sahalarına göre seslendirme yapma bilincinde olmamaları ile birlikte esere müzikalite unsurları bakımından zayıf algılarının olması; diğer ikinci sebebi ise, ses uzmanları tarafından teknik yöntemlerin uygulanmasındaki zayıflıktan da kaynaklandığı sonucuna varılabilir.

Katılımcıların usûl öğrenmede yaşadıkları zorluk derecelerinin diğer donanımlara kıyasla daha zorlandıkları saptanmıştır. Bu çalışma Gönül (2015)'ün bulgularını doğrulamamaktadır. Bunun nedeni Klâsik Türk müziği eser icrâlarında usûl kriterinin önemini öğrenciler tarafından yeteri kadar kavranmadığı ve eser deşifre çalışmadaki yetersiz çalışma sürelerinin durumunu ortaya çıkarmaktadır.

Katılımcıların ses eğitimi bölümü öğrencilerini oluşturduğu örnekleme çalabildikleri enstrüman sayıları ile ilişkileri düşük düzeyde görünmektedir. İcracı adaylarının enstrüman çalma seviyeleri düşüklüğü Kaya (2013)'in bulgularını doğrulamamaktadır. Bu durumun birinci sebebi; öğrencinin sesini kullanma durumuna göre bir enstrümanı çalmada zor algılayabilir durumda olmaları olabilirken, ikinci sebebi; ses icrâcılığına hem de bir ya da daha fazla enstrümana zaman ayırmada güçlük yaşayıp zaman ayırmama durumlarından kaynaklanabilir. Bununla birlikte öğrencilerin solo performans esnasında eşlik, egzersiz, solfej gibi enstrüman gereken pratiklerde destek alamadıkları sonucunda nitelikli icrâlara zeminde yetersizlikler gösterebilmektedir.

Çalışmanın çıkarımsal sonuçlarında ise; bu çalışmanın bağımlı değişkeni olan ses icrâ performansı ve genel müziği sevme ile korelasyonlarında katılımcıların ses notu ile ses icrâ puanları arasında orta düzeyde ilişki saptanmıştır. Yani öğrencilerin performansını değerlendiren uzmanların, katılımcılara verdikleri performans puanlamaları ile öğrencinin derslerinde aldıkları notlar arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca katılımcıların ses notu ile kendini müziğe kaptırma arasında pozitif ilişkisi bulunmaktadır. Bu sonuçlar Çuhadar (2008)'in bulgularını kısmen doğrulamaktadır. Ancak bu ilişki beklenen düzeyde olmadığı ve daha paralel sonuçlar beklenebileceği gibi, bu sonuca göre birinci sebep, icrâcı adayların okuldaki başarı puanlarının gerçeği yansıtmaması durumu olabileceği, ikinci sebep olarak, öğrencilerin video-ses kayıtlarını dinlerken 1 eserde gerçek performanslarının icrâ puanlarına yansıtamadığı durumu içerebilir.

Katılımcıların, aldığı ses notları ile müziğe kendini kaptıranlar arasında da olumlu ilişki gözlemlenmiştir. Bu durum Bloom ve Skutnick-Henley (2005)'in bulgularını doğrulamaktadır. Bu sonuca göre müzikte kendinden geçerek icrâ yapanların ses eğitimi derslerinden aldığı

notlarına yansıyan pozitif anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Genel anlamda meslek tercihini bilinçli ve isteyerek yapan kişiler ses icrâ performanslarında yüksek başarı kazanma eğilimindedirler.

Katılımcıların ses icrâ değerlendirme puanı ve okulda ses eğitimi dersinden aldıkları puanlar ile sahne deneyimleri arasında yüksek anlamda pozitif ilişki görülmüştür. Bu sonuç bir ses icrâcının sahne deneyiminin artmasıyla sınavlarında başarılı performans sergilemesinin ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Bu bilgiler Yiğit ve Duruer (2018)'in bulgularıyla paralel bir sonuç taşımaktadır. Katılımcıların ses egzersizleri ile icrâ performansları arasında anlamlı bir ilişkinin görülmemesi ilgi çekici ve önemli bir sonuç arz etmektedir. Bu ilişki, Polat (2017) ile Kolçak (1998)'in bulgularını doğrulamamaktadır. Bu sonuca göre öğrencilerin icrâ performanslarındaki olumlu etkilerin egzersiz yollarıyla sağlanmasının gerekliliğinin bilincinde olmaması dikkate değer bir konudur.

Sınırlılıklar

Bu çalışmanın en önemli sınırlılığı örneklemin Klâsik Türk Müziği ses eğitimi alan yedi Türk Müziği Konservatuarıyla sınırlı olmasıdır. Bu nedenle bulgular, ilgili çalışmanın yapıldığı iller ve tüm ülke açısından genelleştirilemez.

Öğrencilerin ankette yer alan ses aralığı ile ilgili soruya verdiği cevaplarda çok az da olsa farklılıklar bulunmaktadır. Bunun sebebi, çalışma yapıldığı esnada bazı sınıflarda ses ölçüm enstrümanının bulunmayışıdır. Ses aralığı ile ilgili bu durum öğrencilere telefonda online bağlanarak en aza indirilmiştir.

Öneriler

Ses notu ve ses icrâ notu arasında daha güçlü bir ilişki beklenebilir ancak bu farka öğrencilerin ses performanslarını değerlendiren uzmanların bir öğrenciyi tek eser üzerinden değerlendirmesi kaynaklı olabileceği gibi öğretmenlerin kendi aralarındaki ders başarı notu verirlerken, icrâ performans kriterlerinin farklılıkları sebep olabilmektedir. Bu icrâ performans kriterleri belirlerken ses öğretmenlerinin ortak bir fikir birliğine bağlı değerlendirmeler ve bu kriterlerle nitelikli icrâları daha sağlıklı değerlendirmek için zemin hazırlayabilir.

Ses icrâ performansının değerlendirme kriterlerini kapsayan makam, usûl, egzersiz, bona-solfej, lirik anlama gibi önemli unsurları olumsuz etkilemesi de nitelikli ses icrâcılığı bakımından önemli

bir sorun oluşturabileceği söylenebilir. Bu birebirleriyle ilişkili önemli unsurlar öğrencilerin ses icrâ donanımlarında olması gerekli ve geliştirilmesi üzerinde daha çok durulması önerilebilir.

Müziği sevmeye ve müziği isteyerek yapma unsurları çerçevesinde icrâcı adaylarının beynini değil ruhunun eğitilmesi ve disipline sokulması, o birey için mesleki alan eğitimi hayatında başarılarını artırabilir.

Öğrencilerin ses icrâ performans donanımlarının önemli unsurlarını oluşturan bona-solfej, usûl ve makam bilgisinin arasında önemli bir ilişkinin olduğunu gösterir ve bir eserin temelinde gerekli olan kriterlerin sağlanmasıyla daha nitelikli yorumlara zemin hazırlayacağı söylenebilir. Aynı zamanda eser lirliğini anlamının ve enstrüman ile desteklenen makamsal ezgileri sağlamlaştıran gelişmeleri de sunabilmektedir.

KAYNAKLAR

Akıncı, M. Ş. (2011). *Müzik Eğitimi Öğretmenliği Anabilim Dalı 3. Sınıf Öğrencilerinin Ses Müziği Yapıtlarını Yorumlamada Müzik Biçimleri Dersine Ait Kazanımlarını Kullanabilme Durumları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.

Aycan, K. (2005). *Opera Sanatına Yönelik Ses Eğitiminde Sesin Oluşumu ve Fiziksel Özelliklerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Bevan, N. & Macleod, M. (1994). *Usability Measurement In Context*. Behaviour & information technology, 13 (1-2), 132-145.

Borthwick, S. J. & Davidson, J. W. (2002). *Developing A Child's Identity As A Musician: A Family 'Script' Perspective*. In R. A. MacDonald, D. J. Hargreaves, & D. Miell (Eds.), *Musical identities* (pp. 60–78). Oxford, England: Oxford University Press.

Çelikoğlu, F. ve Lehimler, E. (2019). Müzikal Doğaçlama Performans Değerlendirme Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Sanat Dergisi*, (34), 203-211.

Çimen, G. (2008). Konserde Çalmaya Hazırlık Süreci. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(1), 297-302. Retrieved from, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefdergi/issue/49101/626556>.

Çuhadar, C. H. (2016). Müzik ve Müzik Eğitimi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 217-230.

Delice, S. (2008), *Türk Mûsikîsi İcrası ve Bir İlkellik Örneği Olarak Meral Uğurlu*, Musikişinas, Boğaziçi Üniversitesi Türk Müziği Kulübü Yayınları, İstanbul.

- Doğan, T., & Erdal, B. (2016). Senin Favori Çalgın Hangisi? Çalgı Tercihini Etkileyen Demografik ve Sosyo-Kültürel Faktörler Üzerine Bir Araştırma. Senin favori çalgın hangisi?, *Journal of Human Sciences*, 13(3), 6050-6070. doi:10.14687/jhs.v13i3.4122.
- Egüz, S. (1999). *Toplu Ses Eğitimi I (Temel Konular)*, Ankara: Doğu Matbaacılık ve Tic. Ltd. Şti.
- Ekici, T. (2012). Bireysel Ses Eğitimi Dersine Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(3), 557-569.
- Ergöz, H. S. (2008). Türk Müziği Nazariyesi ve Solfeji Derslerinde Metodoloji. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 1(1), 41-51.
- Gönül, M. (2015). Türk Müsiki Usûllerinin Gösterimi, İfadesi ve Tasnifine Bir Bakış. *İstem Dergisi*, 13(25), 31-46.
- Jelen, B. (2017). Müzik Öğretmeni Adaylarının Müzik Performans Kaygısı Ve Piyano Performans Öz Yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi. *İdil*, 6 (39), 3389-3414.
- Kaya, F. (2012). *Dört Telli Klâsik Kemençe Eğitiminde Usta İcrâcılığa Yönelik Dağar ve Çalma Önerileri*. Yayımlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Macleod, M., & Rengger, R. (1993). The development of Drum: A software tool for video-assisted usability evaluation. J.L. Alty, D. Diaper ve S. Guest (Ed.), *People and Computers VIII (s. 293-309)*, Loughborough, İngiltere: September, 1993.
- Otacıoğlu, S. (2017). Müzikalite, Müzikal Performans ve Müzikal Becerilerin Gelişmesi. *Iğdir University Journal of Social Sciences*, (12), 171-187.
- Öğütte, V.,S. & Etil, H. (2012). Bir Geçiş Döneminde Müziğin Kalp Çarpıntıları Sosyal Dönüşümler ve Varoluşsal Tipler. *Doğu Batı S. 62*, 91-114.
- Özdemir, G.B. (2013). *Sözlü Türk Müziği'nde Yorum*. Sanatta Yeterlilik Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir, M. (2001). *Armoni*. İzmir: Kanyılmaz Matbaacılık.
- Sever, G. (2017). Müzik Performansının Alt Beceri Alanlarına İlişkin Müzisyenlerin Algıları. *Electronic Turkish Studies*, 12(17).
- Şen, Y. (2003). *Müzik Öğretmenliği Öğrencilerinin "Geleneksel Türk Müziği Dersleri"Ne İlişkin Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Doktora Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Topoglu, O. (2013). Müzisyenlerde Sahne Korkusu, Sahne Korkusunun Nedenleri ve Sahne Korkusuyla Baş Etmede Kullanılabilecek Stratejiler. *Fine Arts*, 8(1), 43-55.
- Töreyin, A. M. (2008). *Ses Eğitimi Temel Kavramlar- İlkeler- Yöntemler*. Ankara: Sözkese Matbaacılık.
- Türkel Oter, S. (2011). XVII-XX. Yüzyıllar Arasında Türk Musikisinde Güfte-Beste Etkileşimine Bir Bakış. *İstem / 18* (Aralık 2011): 65-81.
- Uçan, A. (2005). *Müzik Eğitimi, Temel Kavramlar, İlkeler ve Yaklaşımlar ve Türkiye'deki Durum*. Ankara: Evrensel Müzikevi.
- Uyan, M. O. (2012). *Lisans Düzeyindeki Gitar Öğrencilerinde Ön Dinlemenin Deşifre Performansına Etkisi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yiğit, E. ve Duruer, E.G. (2018). Performans Deneyiminin Çalgı Eğitimindeki İşlevinin Dokuz Eylül Üniversitesi Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Bireysel Çalgı Eğitimi (Keman) Dersi Örneğinde Değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science*, 5(29),131-148.